

DIERENARTSEN | VÉTÉRINAIRES
ZONDER GRENZEN | SANS FRONTIÈRES
BELGIUM

APRIL 2014

DZG Policy Brief

Nr |

VEEHOUDERIJ 2.0. FAMILIALE VEETEELT

- Volgens Dierenartsen Zonder Grenzen staat de sociale relatie centraal in het beslissingsproces in een familiaal veeteeltsysteem. Veehouders nemen beslissingen op basis van economische, sociale en ecologische criteria en het nastreven van winst overschaduwde hierbij de andere dimensies niet.
- Familiale veeteeltsystemen vind je over de hele wereld terug. Ze produceren dierlijke producten op een duurzame manier en verhogen de weerbaarheid tegen externe economische, financiële en ecologische schokken en vormen een duurzaam alternatief voor industriële veeteelt.
- Familiale landbouw en veeteelt verdienen meer ondersteuning via landbouw- en ontwikkelingsbeleid en moeten daarom centraal staan in het debat over de mondiale voedselvoorziening.

In het Zuiden zijn honderden miljoenen mensen afhankelijk van dieren om in hun levensonderhoud te voorzien. Dieren zoals varkens, schapen, kippen, kamelen, koeien, geiten, eenden en cavia's zijn erg belangrijk in het dagelijkse leven. De dieren hebben verschillende functies die zich niet louter beperken tot het produceren van vlees en melk. Ze voorzien mensen niet enkel van voedsel, maar ook van een inkomen want de dieren en hun producten worden op nationale, regionale en internationale markten verkocht of geruimd voor andere levensmiddelen. Daarnaast vormen dieren een belangrijk bezit en spelen ze bijvoorbeeld een rol in het vormen van sociale status en ook als spaargeld.

De FAO schat het aantal armen dat afhankelijk is van veeteelt om in hun levensonderhoud te voorzien op 987 miljoen mensen, ofwel 70% van de 1,4 miljard mensen die onder de armoedegrens leven (FAO, 2009). Dieren zijn van essentieel belang voor hun voedselzekerheid. Ze worden gefokt volgens verschillende productiemethoden die nagenoeg allemaal onder familiale veeteelt vallen. Familiale veeteelt bestaat zowel in het Noorden als in het Zuiden. In Europa produceren familiale landbouwers melk en vlees. Hoewel hun aantal jaar na jaar afneemt, blijven ze belangrijk voor de Europese landbouw. In het Zuiden ligt hun aantal nog steeds erg hoog en zorgen ze voor de meerderheid van het lokaal geproduceerde vlees en melk.

Deze policy brief heeft tot doel te verduidelijken wat volgens Dierenartsen Zonder Grenzen onder familiale veeteelt valt en hoe deze oplossingen levert voor mondiale uitdagingen zoals de klimaatverandering.

© DZG, 2014

Dierenartsen Zonder Grenzen
Paul Deschanellaan 36-38
B-1030 Brussel
BELGIË

T + 32 (0)2 539 09 89
F + 32 (0)2 539 34 90

info@vsf-belgium.org
www.dierenartsenzondergrenzen.be

Foto's : ©Tim Dirven

Op dit moment zijn ongeveer 1,5 miljoen mannen en vrouwen werkzaam op 404 miljoen familiale boerderijen die kleiner zijn dan 2 hectare (McIntyre, et al., 2009), 140 miljoen boeren oogsten voedsel in wouden en op de savanne (ETC, 2009), zo'n 120 tot 200 miljoen mensen zijn rondtrekkende veehouders (Maennel, A., et al., 2014), 100 miljoen zijn kleinschalige vissers (Kura et al., 2004) en 370 miljoen behoren tot inheemse volkeren (IFAD, 2009) waarvan een groot deel zich bezighoudt met landbouw (Maass-Wolfensen, K., 2013). Daarnaast doen 800 miljoen mensen aan stadslandbouw (World Watch Institute, 2007). Deze gegevens illustreren het belang en de aanwezigheid van familiale landbouw in de wereld. Zoals hierboven vermeld, is het noodzakelijk te verduidelijken wat deze term voor onze organisatie betekent. In familiale landbouw- en veeteeltsystemen, staat de "familie" – in de brede zin van het woord – centraal. Er is een structureel verband tussen de economische activiteit en de familiestructuur doordat de werknemers een familiale link hebben. Die relatie beïnvloedt het besluitvormingsproces, de organisatie van het bedrijf, het beheer van de productie en het doorgeven van de boerderij als erfenis. De "familie" is tegelijk eigenaar van de grond, werknemer en besluitvormend orgaan (VSF-Europa, 2012). Dat heeft een grote invloed op de aard van het productiesysteem waarbij waarden als solidariteit, continuïteit en betrokkenheid een belangrijke rol spelen.

In familiale landbouwsystemen is landbouw meer dan gewoon een baan. Het is een levensstijl, gebaseerd op cultuur, opvattingen en tradities over wonen en werken. De productie wordt niet alleen gestuurd door vraag en aanbod en het maximaal streven naar winst, maar ook door andere pijlers van het productieproces, zoals de sociaal-economische en ecologische impact. Deze ecologische en socio-economische overwegingen kunnen beslissingen zo beïnvloeden dat de uiteindelijke uitkomst verandert en verschillend is, had men enkel rekening gehouden met het economische aspect van de productie. Een bepaalde beslissing kan uiteindelijk niet worden genomen omdat ze niet ten goede komt aan één of meerdere pijlers van duurzaamheid. In duurzame familiale landbouwsystemen spelen de boeren een actieve rol en erkennen ze hun verantwoordelijkheid. Ze koppelen de vraag van de consument aan het milieu en de sociaal-economische belangen van "de familie". Familiale landbouwsystemen bestaan wereldwijd en worden ook gebruikt om dieren te houden. Ze worden vaak aangeduid met de termen kleinschalige veeteelt en veeteelt op middelgrote schaal. In grootschalige veeteeltsystemen, ook industriële productiesystemen genoemd, heeft de puur economische drijfveer om dieren te houden de overhand op sociaal-economische en ecologische overwegingen. De FAO spreekt over industriële systemen wanneer minste 90% van het veevoer bij andere bedrijven worden gekocht en niet afkomstig is van de eigen boerderij (FAO, 2009). In een industrieel productiesysteem wordt vaak slechts één enkele diersoort gehouden, bijvoorbeeld pluimvee, die wordt gevoederd met veevoer en niet met bijproducten van de oogst of met gras zoals in familiale veehouderijen veelal wél het geval is.

FAMILIALE VEETEELT

Wereldwijd vormen dieren een belangrijke pijler in familiale landbouwsystemen. Volgens de FAO houdt de meerderheid van de arme bevolking op het platteland dieren die een belangrijke bijdrage leveren aan het gezinsinkomen (FAO, 2009). Dieren houden binnen een familiaal landbouwsysteem is niet beperkt tot het Zuiden. Ook in het Noorden bestaan familiale veeteeltsystemen. Tijdens een toespraak in 2013 zei Dacian Ciolos, toenmalig Europees Commissaris voor Landbouw, dat op dat moment ongeveer 12 miljoen familieboerderijen in de Europese Unie actief waren die in totaal 172 miljoen hectare land bewerkten en ongeveer 25 miljoen mensen in dienst hadden (Europese Commissie – databank persberichten, 2013). Op het merendeel van deze familiale bedrijven houdt men ook dieren. Melkproductie is hier een mooi voorbeeld, zo wordt in België de meerderheid van de melk (98%) in familiaal verband geproduceerd (Europese Unie, 2013). Dit is echter niet het geval voor de volledige melkproductie in Europa.

In familiale veeteeltsystemen hebben dieren meerdere functies en worden ze niet enkel gezien als ei-, melk- en vleesproducenten. Dat verschilt vaak van hoe dieren in een industrieel productiesysteem worden gewaardeerd. In een familiaal veeteeltsysteem leveren dieren niet enkel voedsel, maar zijn ze ook belangrijk voor de productie van gewassen. Dieren worden gebruikt als trekkracht, om de grond te ploegen en om de oogst te transporteren. Dankzij deze methodes ligt

de opbrengst van de oogst hoger. Volgens CIRAD gebruikt ongeveer de helft van alle familiale veeteeltbedrijven in totaal zo'n 250 miljoen dieren om het land te bewerken. Ze vormen een belangrijke besparing op fossiele brandstoffen (CIRAD, 2012). Dieren zijn ook van cruciaal belang om de bodem vruchtbaarder te maken doordat hun mest wordt gebruikt om akkers te bemesten. Door deze natuurlijke bevruchting is minder kunstmest nodig, een belangrijke bron van broeikasgassen die verantwoordelijk zijn voor de klimaatverandering. Ook het sociale aspect van het houden van dieren is van belang in een familiaal veeteeltsysteem omdat dieren vaak de spaarpot van de familie vormen. Familiale veeteeltsystemen zijn erg divers en omvatten zowel productiesystemen gebaseerd op extensieve begrazing en op het houden van enkele kippen en varkens in de achtertuin als gemengde productiesystemen of systemen die werken met irrigatie.

Extensieve begrazing bestaat over de hele wereld en wordt het meest beoefend door rondtrekkende veehouders. Door hun constante mobiliteit is het erg moeilijk om hun exacte aantal te bepalen. Naar schatting tussen 100 à 200 miljoen mensen trekken rond met hun vee naargelang de beschikbaarheid van water en grasland (Maennel, A., et al. 2014). Als we ook rekening zouden houden met de agro-veeouders – die zowel aan landbouw als aan extensieve veeteelt doen – zou dat aantal nog veel hoger liggen. In Sub-Sahara-Afrika waren er in 2006 bijvoorbeeld 50 miljoen rondtrekkende veehouders en agro-veeouders, ongeveer 18 % van de totale bevolking

(Rass, N. 2006). In sommige landen, zoals Mauritanië en Somalië, zijn deze veehouders zelfs in de meerderheid. Rondtrekkende veehouders vind je in Noord en Zuid. In Zuid-Europa komt de rondtrekkende veehouderij nog steeds voor in landen als Spanje, Griekenland, Roemenië, Frankrijk en Italië. Verder maakt deze vorm van veehouderij ook deel uit van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de EU. In sommige landen, zoals Frankrijk, bestaan er beleidlijnen afkomstig uit het GLB die specifiek gericht zijn op rondtrekkende veehouders (EFNCP, et al., 2011). De definitie van een productiesysteem gebaseerd op rondtrekkende veehouderij is een systeem waarbij ten minste 90 % van diervoer afkomstig is uit grasland (FAO, 2011). Voor de rondtrekkende veehouders is de kudde zeer belangrijk om het levensonderhoud te verzekeren: de verkoop van dieren en aanverwante producten is hun belangrijkste bron van inkomsten.

Naast extensieve begrazing of rondtrekkende veehouderij bestaat er ook een tweede soort familiale veeteeltsystemen die men "backyard pig and poultry keeping" noemt. In deze systemen houden families meestal letterlijk vee in hun achtertuin, bijvoorbeeld eenden, varkens of kleine herkauwers (Rivera-Ferre, et al. 2012). De term verwijst naar een hele reeks van systemen die een laag rendement hebben, maar tegelijk ook een zeer lage input vereisen. Vaak worden de dieren uitsluitend gevoed met voedselresten die ze omzetten in melk, vlees en eieren.

Een laatste categorie familiale veeteeltsystemen zijn de zogeheten "rain fed or irrigated mixed farming systems", systemen die door regen of irrigatie bevoorrad worden. De meeste familiale melkbedrijven in België vallen in deze categorie. In zulke familiale landbouwsystemen wordt meer dan 10% van het diervoer op de boerderij zélf geteeld. Bovendien is meer dan 10% van de inkomsten van het bedrijf afkomstig uit activiteiten die niet meteen met veeteelt te maken hebben (FAO, 2011).

WAAROM FAMILIALE LANDBOUW EN VEETEELT STEUNEN?

Er zijn verschillende voordelen verbonden aan het ondersteunen van familiale veeteelt ten opzichte van industriële veeteelt. Ten eerste zorgt familiale landbouw en veeteelt voor het inkomen van 1,5 miljard mensen op deze wereld (McIntyre, et al. 2009). Daarnaast zorgen kleinschalige boeren, volgens de FAO, voor 80 procent van de voedselvoorraad in Azië en Sub-Sahara-Afrika (FAO, 2012). Tegelijkertijd lijkt er weinig overheidsgeld te gaan naar dit soort landbouw- en veeteeltsystemen, zowel in Europa (via het GLB) als in het Zuiden (bijvoorbeeld via het nationale landbouwbeleid en via ontwikkelingssamenwerking). Dat is erg opvallend gezien de grote hoeveelheden subsidies die naar grootschalige, industriële landbouwsystemen gaan.

Familiale landbouwsystemen worden nauwelijks ondersteund terwijl ze juist erg weerbaar blijken tegen **externe economische en financiële schokken**. Maryam Rahmanian, lid van het High Level Panel of Experts van het Committee on World Food Security, bracht dit onderwerp onlangs ter sprake tijdens een internationale conferentie rond familiale veeteelt en klimaatverandering, georganiseerd door het Europese netwerk Vétérinaires Sans Frontières Europa in 2013. Tijdens de conferentie maakte ze duidelijk dat in Europa industriële landbouwbedrijven veel meer moeite lijken te hebben om de huidige economische crisis het hoofd te bieden dan duurzame

familiale landbouwbedrijven. Doordat ze niet énkél op winst focussen, maar ook ecologische en socio-economische dimensies centraal stellen in het besluitvormingsproces, blijken familiale bedrijven beter beschermd tegen dergelijke crisissen.

Familiale landbouwbedrijven hebben ook de tendens om te diversifiëren, wat hun weerbaarheid vergroot. Door te diversifiëren, wordt het ook minder noodzakelijk om grote hoeveelheden geld te investeren om de productie te stimuleren. In industriële systemen daarentegen is dit doorgaans wél het geval en worden grote investeringen gedaan die vaak te buiten gaan aan de capaciteiten van het bedrijf om de gemaakte investeringen te dragen. Familiale landbouwsystemen zijn economisch ook erg relevant omdat ze zorgen voor jobs en de rurale leegloop in het Zuiden een halt toe roepen. Deze systemen zijn arbeidsintensief waardoor ze een heleboel mensen te werkstellen en van een inkomen voorzien. Eén van de gevolgen van de Griekse economische crisis was bijvoorbeeld dat mensen terugkeerden naar het platteland en aan landbouw gingen doen.

Familiale landbouw blijkt ook erg weerbaar tegen **milieu-uitdagingen**. Het voeren van vee met geïmporteerd proteïne rijk diervoer; het opslaan van grote hoeveelheden mest en het transporteren van vee over grote afstanden leidt tot de uitstoot van broeikasgassen. Deze praktijken maken deel uit van de meeste industriële veehouderijen. In familiale veeteeltsystemen is de productie echter veel sterker gebonden aan de grond en de omgeving. Wanneer men de hele productiecycclus van onder andere grasgevoerd vee in beeld brengt, worden in familiale veeteeltsystemen veel minder broeikasgassen uitgestoten doordat graslanden koolstof absorberen en akkers op een natuurlijke manier worden bemest met dierlijke mest. Uit bovenstaande onderverdeling van veeteeltsystemen blijkt tevens dat familiale veeteelt veel meer omgevingsgebonden is door dat het vee wordt gevoed met gras, lokaal veevoer, oogstoverschotten, etc. Familiale veeteelt biedt bijgevolg een degelijk alternatief voor industriële veeteelt en vormt bovendien een manier om klimaatverandering aan te pakken.

Familiale veeteelt draagt ook bij tot biodiversiteit. In industriële veeteeltsystemen wordt vooral gefocust op de meest productieve rassen. Volgens de FAO wordt wereldwijd 75% van al het geproduceerde voedsel gewonnen uit slechts 12 plantensoorten en 5 dierenrassen (FAO, 2012). Familiale veehouders gaan echter op een intelligente manier om met natuurlijke beperkingen en beschermen natuurlijke

hulpbronnen. Ze houden ook rekening met andere parameters bij het selecteren van dierenrassen en zoeken rassen die het meest resistent zijn tegen ziektes en droogtes én een hoge voedingswaarde hebben. Op deze manier verzekeren ze het voortbestaan van lokale rassen en niet enkel diegene die het meest productief zijn.

Bij familiale landbouw komt ook de **sociale** dimensie van duurzaamheid aan bod. Zoals eerder vermeld in deze policy brief, is familiale veeteelt gebaseerd op de familie in de brede zin van het woord. Het productiesysteem steunt op een sociaal verband tussen iedereen die actief is op het familiebedrijf en consumenten en producenten staan veel directer met elkaar in contact. Familiale landbouwsystemen leveren bovendien producten van hoge kwaliteit doordat de landbouwer direct verantwoordelijk is voor het product en dichterbij zijn persoonlijk cliënteel staat. In het Zuiden verwijst de sociale dimensie van familiale veeteelt ook naar het belang van dieren voor het bepalen van sociale status en voor bepaalde ceremonieën zoals huwelijken waar dieren belangrijk zijn voor de bruidsschat.

Ondanks het economische belang en de duidelijke sociale en ecologische diensten die familiale veeteeltsystemen leveren, staan ze onder druk door de mondialisering van

ons voedselsysteem en het integreren van landbouw in de wereldmarkt. Familiale veehouders in het Zuiden zijn vaak verplicht te kiezen tussen migreren naar stedelijke gebieden – waar vaak geen werk is en ze verplicht zijn om in sloppenwijken te wonen – of over te schakelen naar overlevingslandbouw en enkel voor zichzelf produceren, terwijl ze juist zouden moeten ondersteund worden om te produceren voor lokale markten. In het Noorden kunnen de familiale landbouwers en veehouders kiezen om te produceren voor de wereldmarkt, maar dan zijn ze vaak verplicht om aan schaalvergroting te doen om te concurreren met grote landbouwbedrijven. Sommige familiale landbouwers en veehouders gaan de uitdaging aan en lenen grote hoeveelheden geld om te investeren zodat ze kunnen concurreren op de wereldmarkt zonder er zeker van te zijn dat ze hun leningen in de toekomst kunnen terugbetalen. In het Zuiden heeft men dikwijls de middelen niet om dergelijke investeringen uit te voeren. Daarom is het belangrijk om familiale landbouwers en veehouders te ondersteunen en een beleid te ontwikkelen dat op hen is afgestemd. Dit is één van de redenen waarom 2014 door de Verenigde Naties werd uitgeroepen als Internationaal Jaar van Familiale Landbouw (FAO, 2014).

Bronvermelding

CIRAD (2012). Elevage et pays du Sud. 16p. • ETC. (2009). Who will feed us? Questions for the food and Climate Crises. 34p. • European Commission – Press release database (2013). L'agriculture familiale : pour une agriculture plus durable et plus compétitive en Europe et dans le monde. Speech during a Conference on «Family farming: A dialogue towards more sustainable and resilient farming in Europe and the world» on November 29, 2013 in Brussels • European Forum on Nature Conservation and Pastoralism, et al. (2011). The truth behind the CAP: 13 reasons for Green reform. 35p. • European Union (2013). EU dairy farms report 2012, based on FADN data. 188p. • FAO. (2009). The State Of Food And Agriculture. Livestock in the balance. 168p. • FAO (2012). Smallholders and family Farmers. 4p. • FAO (2014). Family Farmers. Feeding the world, caring for the earth. 4p. • Maas-Wolfensend, Karla (2013). Coping with the food and agriculture challenge: smallholders' agenda. Preparations and outcomes of the 2012 United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20). Natural Resources Management and Environment Department Food and Agriculture Organization of the United Nations. 50 p. • Maennel, A., et al. (2014). The Meat Atlas. Publication by the Heinrich Böll Foundation and Friends of The Earth Europe. 68p. • McIntyre et al. (2009). Agriculture at a Crossroads: The IAASTD Global • Report. IAASTD and Island Press, Washington DC, U.S.A. 106p. • Rass, N. (2006). Policies and Strategies to address the vulnerability of Pastoralists in Sub-Saharan Africa. FAO, Pro-Poor Livestock Policy Initiative Working Paper 37. 102p. • Rivera-Ferre, M.G., Lopez-i-Gélats, F. (2012). The role of small-scale livestock farming in climate change and food security. VSF-Europa. 146p. • VSF-Europa (2012). Small Scale livestock Farming and Food Sovereignty. 17p. • World Watch institute (2007). The State of the world. Our Urban Future. 250p.

TER CONCLUSIE

Familiale landbouw verdient meer ondersteuning en erkenning. Honderden miljoenen mensen in Noord en Zuid zijn afhankelijk van familiale landbouw om in hun levensonderhoud te voorzien. Hun levenswijze wordt bedreigd door de mondialisering van het voedselproductie en –consumptiesysteem. In familiale landbouwsystemen staan families centraal in het beslissingsproces en maken ze gezamenlijke beslissingen over voedselproductie. Dat heeft een grote impact op het productiesysteem en beslissingen worden niet enkel gebaseerd op winst, maar ook op socio-economische en ecologische overwegingen.

Er bestaan verschillende soorten familiale veeteeltsystemen. Van Afrika tot Azië en van Europa tot Latijns-Amerika zijn er familiale landbouwers en veehouders die dieren houden om in hun inkomen te voorzien. Hun manier van produceren blijkt resistenter tegen economische en financiële schokken dan industriële productie van dierlijke producten en ze leveren ook belangrijke sociale en milieu diensten. Familiale landbouw is essentieel voor het beschermen en behouden van biodiversiteit en het verzekeren van toegang tot kwalitatief voedsel. Familiale landbouw en veeteelt moeten daarom centraal staan bij het ontwikkelen van landbouw- en voedselbeleid. Jammer genoeg focust het landbouw- en voedselbeleid al te vaak op winstmaximalisatie zonder de sociale en ecologische dimensies van duurzaamheid in overweging te nemen. Een landbouw- en voedselsysteem heeft immers tot doel om mensen te voeden, en niet om zoveel mogelijk winst te maken. Familiale landbouw en veeteelt moeten dan ook centraal staan in het debat over hoe men de wereldbevolking in de toekomst kan voeden en moeten integraal deel uitmaken van regionaal, nationaal en internationaal ontwikkelings- en landbouwbeleid.

